

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Mamatov Dilshod Xasanovich

Farg'ona viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy
markazi katta o'qituvchisi

CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARDA TAYANCH KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI

Maqolada chizmachilik darslarida umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarida tayanch kompetensiyalarni shakllantirish masalalari haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, unda chizmachilik darslarida o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish yo'llari va ularning ahamiyati batafsil bayon qilingan.

Kalit so'zlar: axborot, kompetensiya, kundalik faoliyat, qobiliyat, ta'lim, tayanch kompetensiyalar, texnologiya, o'qituvchi, o'quvchi.

Hozirgi globallasuv sharoitida o'quvchi-yoshlarimizni mustaqil hayotga tayyorlashda ularni shaxsiy va jamoa oldiga kutilmaganda qo'yilgan muammolarning maqbul yechimini topa oladigan, mustaqil ravishda zaruriy axborotlarni izlab topa oladigan va ulardan tahlil asosida zaruriylarini ajrata biladigan, barcha kishilar bilan muloqotga kirisha oladigan, umumiy o'rta ta'lim muassacasida egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini kundalik faoliyatlarida qo'llay oladigan komil inson qilib tarbiyalashimiz lozim. Mazkur vazifalarni o'quvchilarning yoshligidan boshlab amalga oshirilmasa ularda ushbu xususiyatlarni shakllantirish qiyin kechadi.

Ma'lumki, hozirgi kunda inson axborot olamida yashaydi. O'qishda ham, kundalik faoliyatda ham muaffaqiyatlarga erishish uchun zaruriy axborotga ega bo'lish, ularni izlab topish, undan keraklisini ajratib olish va foydalanishni o'rganishi kerak.

Bundan tashqari umumiy o'rta ta'lim muassasasida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlarini ta'minlash bilan birga ularda o'z fikrini boshqalarga tushuntira olish, boshqalarni tinglab, ularni tushuna olish, bahsga kirishish kabi kompetensiyalarni shakllantirish

kerak. Shu bilan birga ularni dars jarayonida egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini kundalik hayotda uchraydigan muammolarni hal etishda foydalana olishga o'rgatish zarur. Shu sababli ham bu vazifalarni umumiy o'rta ta'lim muassasasida fanlarni o'qitish orqali amalga oshirish lozim.

O'quvchi o'z kundalik faoliyatida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o'z o'rnini egallashi, duch keladigan muammolarning yechimini hal etishi, eng muhimi o'z sohasi, kasbi bo'yicha raqobatbardosh kadr bo'lib yetishishi uchun o'quvchilar fanga oid kompetensiyalar bilan birgalikda tayanch kompetensiyalarga ham ega bo'lishi lozim.

Shuning uchun ham chizmachilik fani orqali o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish ular o'zlashtirgan bilimlari asosida egallagan ko'nikma va malakalarini turli vaziyatlarda qo'llay olishga qaratilishi maqsadga muvofiq.

Biz quyida umumiy o'rta ta'lim maktablari chizmachilik kursida tayanch kompetensiyalarni shakllantirish yo'llari bo'yicha o'z tavsiyalarimizni bayon qilmoqchimiz.

O'quvchilarda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishda davlat tili, xorijiy tillarni o'zlashtirishda mustaqil, ijodiy fikrlash, amaliy mashg'ulotlarni o'zaro bajarishda, ijodiy loyiha ishlarini bajarish malakalarini shakllantirishda, yozma va og'zaki ravon bayon etish malakalarini shakllantirish, chizmachilik faniga oid atamalarni to'g'ri talaffuz qilish, izohlab berish hamda erkin muloqot qilishga o'rgatish zarur. Buning uchun o'quvchilarni guruhlariga bo'lib, juft-juft bo'lib davra suhbatlari, bahs-munozaralar orqali o'quvchilarda chizmachilik faniga oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish zarur. Chunki kichik guruhlarda yoki juft-juft bo'lib ishlaganda o'quvchilar bir biriga ta'rifni, mavzu matnini aytib berishi mumkin.

O'quvchilarda axborot bilan ishlash kompetensiyasini shakllantirish uchun ularni mavzuga oid ma'lumotlarni mavjud axborot manbalaridan (internet, matbuot, radio, televidenie, telefon va boshqalar) topa olish va foydalana olishni, mavzuga oid ma'lumotlar bazasini yarata olish, ushbu ma'lumotlar ichidan eng asosiylarini tanlay olish va ularni tahlil qila bilishga tayyorlash lozim. Buning uchun o'quvchilarga oldindan mavzu bo'yicha savolnoma berib qo'yiladi. Bunda o'quvchi o'zi mustaqil ravishda harakat qilib, kerak bo'lsa ota-onasidan yordam olib, yangi dars mavzusiga tayyorlanib keladi. Chizmachilik fanini o'qitishda axborot bilan ishlash kompetensiyasini samarali rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiruvchi zamonaviy axborot-telekommunikatsiya vositalaridan muntazam foydalanish zarur. Bunda o'quvchilarni fanga oid axborotlarni turli manbalardan izlash, yig'ish, saralash, qayta ishlash va ulardan maqsadli, o'rinli, samarali foydalanish, axborot xavfsizligiga rioya qilgan holda axborot vositalari bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda mobil qurilma (telefon, planshet va boshqa gadjetlar) lardan foydalanish tavsiya etiladi.

O'quvchilar komil inson bo'lib voyaga yetishlari uchun ular mavzuga oid ma'lumotlar orqali o'z-o'zini aqliy rivojlantirib borishi va intellektual kamolotga intilishi, o'z ustida mustaqil ravishda muntazam ishlay olishi, kundalik turmushda uchraydigan muammolarni mustaqil hal eta olishi zarur. Bu degani ular o'z xatti-harakatini xolisona baholash, o'z-o'zini nazorat qila olish, halollik, to'g'rilik kabi shaxsiy sifatlarga ega bo'lishlari kerak. O'quvchilarda mazkur kompetensiyani shakllantirishda umuminsoniy fazilatlariga ega bo'lish, Vatanni sevish, huquqiy, iqtisodiy bilimlarga ega bo'lish, yangiliklarga intilish va o'zlashtirgan nazariy bilimlari asosida mustaqil qaror qabul qilishga, jamiyatda ro'y berayotgan progressiv va innovatsion o'zgarishlardan xabardor bo'lish hamda ulardan kundalik hayotda foydalana olishga o'rgatish zarur. Shuningdek, o'qituvchilar o'quvchilarda o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasini shakllantira olish uchun ularda shaxs sifatida doimiy ravishda o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil o'qib-o'rganish, mustaqil ravishda izlanish, o'z xatti-harakatini baholash, o'z-o'zini nazorat qila bilish, o'qib-o'rganan bilim, ko'nikma va malakalari va o'z hayot tajribasidan foydalangan holda kundalik turmushda

uchraydigan muammolarni hal eta olish sifatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan interfaol metodlarni qo'llash, darslarda qo'shimcha materiallar yordamida loyiha ishlarini bajarib borishlari lozim.

O'quvchi ijtimoiy-emotsional va fuqarolik kompetensiyasiga ega bo'lishi uchun u mavzuga oid ma'lumotlarning jamiyatda muhim ahamiyatga ega ekanligini tushunishi va bu ma'lumotlarning bo'layotgan voqea, hodisa va jarayonlarga daxldorligini his etishi kerak. Bunda asosiy vazifa o'quvchilarda fuqarolik burchi, ijtimoiy va siyosiy rivojlanish, favqulodda vaziyatlar, ekologik muammolar haqida bilimlarga ega bo'lish hamda chizma va loyihalarni tushunish hamda tashkilotchilik xislatlarini rivojlantirishdan iborat. Mazkur kompetensiya asosan o'quvchilarda chizmalarni loyihalash, test savollarining yechimini topish, og'zaki savollarga javob berish, o'z huquq va majburiyatlarini bilish, kundalik hayotda uchraydigan vaziyatlarda muloqotga kirishish va vaziyatga nisbatan o'z fikrini bildirish, o'z bilimini bayon eta olish, o'quvchilar faolligini oshirishga qaratilgan. O'quvchilarda ushbu kompetensiyalarni shakllantirish uchun biz chizmachilik darslarida va darsdan tashqari mashg'ulotlar jarayonida didaktik o'yinlar texnologiyalaridan foydalanishni tavsiya etamiz.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, chizmachilik darslarida o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish uchun darslarni ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish tavsiya etiladi. Bunda ko'proq hamkorlikda o'qitish, muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Darslarda didaktik, rolli o'yinlar, o'yinga asoslangan texnologiyalar, ijtimoiy, iqtisodiy, mahalliy, tarixiy, salomatlikni saqlashga doir muammoli va noan'anaviy masalalarni yechishlar tavsiya qilinadi. O'quvchilarga syujetli masalalar (rasmlar), ijodiy xarakterga ega bo'lgan uy vazifalari berish ham yuqori samara beradi. Krossvordlar yechish, loyiha ishlarini bajariash, bahs-munozaralar, viktorinalar o'tkazish o'quvchilarda ushbu kompetensiyalarni shakllantirishda juda qo'l keladi. Imkoni bo'lsa multimedia texnologiyasidan foydalanish lozim bo'ladi. Shuningdek, darslarda va sinfdan tashqari mashg'ulotlarda darslikdan tashqari turli gazeta va jurnallar, qo'shimcha adabiyotlar, lug'atlar, internet resurslaridan foydalanishni o'rgatish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – T.: “O'zbekiston”, 2021. – 464 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6108-Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” gi PQ-4884-Qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “2022 — 2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida”gi PF-134-son Farmoni.
5. O.Qo'ysinov, A.Nosirov. Chizmachilik fani konsepsiyasi. – T.: Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi, 2021.
6. O.Qo'ysinov, A.Nosirov. Chizmachilik fanidan Milliy o'quv dasturi. T.: Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi, 2021.
7. Sharifzoda S. va b. Umumiy o'rta ta'lim o'quvchilarida tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda integrativ yondashuvdan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari. Academic Research in Educational Sciences. Multidisciplinary Scientific Journal, july, 2022.